VALENȚE RELIGIOS-MORALE ÎN CÂNTECELE PENTRU COPII DIN CREAȚIA COMPOZITORULUI DUMITRU GEORGESCU KIRIAC

Daniel CAMARĂ*

Abstract: *Moral and religious valences in children songs created by the Romanian composer Dumitru Georgescu Kiriac*¹. Dumitru Georgescu Kiriac (1866-1928), a classic composer of children songs and a leading representative of the Romanian musical education, created a musical repertoire for students that is remarkable through its complexity, diversity, naturalness, simplicity and profoundness as well. From his entire creation I have selected for my study the moral-religious songs that can be found in the school textbooks and collections from the first half of the XXth century, as they offer us the possibility of opening new outlooks towards nowadays education. Thus, the presence of these songs make us notice the composer's pursuits and visions regarding the role of music in education, an educational role of shaping characters, the hierarchy of values and of a sound behaviour as well. That is why, the moral-religious songs belonging to D. G. Kiriac's work is meant to enrich not only the children songs' repertoire, but also the students' personality, beautifying their way of being and thinking. We consider that this step is necessary the more so as nowadays, music, including the musical education, is rather seen as a factor of entertainment, its educational dimension being minimized or even neglected.

Keywords: *Dumitru Georgescu Kiriac, musical education, children songs, moral-religious songs, moral-religious teachings.*

* Priest, PhD Student, Faculty of Orthodox Theology at „1 Decembrie 1918” University, Alba Iulia, Romania.

¹ Publicat sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Domin Adam, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, care și-a exprimat acordul pentru publicare.

Introducere

La începutul secolului al XX-lea, Dumitru Georgescu Kiriac a avut un rol determinant în educația muzicală românească, prin viziunea sa, prin direcțiile pe care le-a imprimat, prin implicarea sa directă în concretizarea acestora, precum și prin repertoriul de cântece destinat elevilor. Un loc fundamental în creația sa îl are cântecul religios-moral², prezent în toate colecțiile sale destinate copiilor, deoarece, în viziunea sa, acest cântec este esențial în procesul educației muzicale, dar și al educației în general.

Rolul cântecului religios-moral este uitat sau neglijat în educația muzicală actuală din România, dovadă fiind și faptul că, în programele școlare de muzică, acesta este aproape inexistent, fiind, cel mult, inclus la „tradiții”³. În acest fel, atunci când apare prin manuale, cântecul religios-moral este ceva exterior, ce ține de domeniul trecutului sau al tradițiilor, menit să îmbogățească cultura generală, însă rupt de realitatea concretă a elevului, rolul său educativ nefiind valorificat. Tot pe această linie, potrivit manualelor actuale, copiii din clasele primare, exceptând colindele, nu află nimic despre existența cântecelor religios-morale, ajungându-se la situația incredibilă în care, prezentându-se conținutul cântecelor școlare, să apară temele: „natură și viețuitoare, muncă, familie, copilărie, joc, patriotism, obiceiuri, sărbători tradiționale (Crăciun, Paște ș.a.)”⁴, în timp ce tema religios-morală să fie total absentă.

² În prefața culegerii *Cântece și Coruri școlare, pentru uzul copiilor din școalele primare*, Ed. a II-a, București, Tip. „România Nouă”, Th. Voinea, 1923, p. III, semnată de D. G. KIRIAC, N. BĂNULESCU, și N. SAXU, ni se spune: „În cântecele acestea, ușoare și în cea mai mare parte în spiritul național, se vorbește despre Dumnezeu (cântece religioase), de patrie și de neam (cântece patriotice) și de viața și activitatea școlarilor”. În lucrarea de față, am optat și pentru termenul *moral*, pentru a evidenția valoarea educativă, formativă a cântecului religios, căci, așa cum înțelege și D. G. Kiriac, un cântec religios nu este închis în biserică (cum e înțeles de multe ori astăzi), ci se extinde în modul de a fi al omului, în viața lui de zi cu zi. Astfel, un cântec religios-moral se referă la comuniunea cu Dumnezeu, care „îl înnoiește pe om și reface raporturile sale corecte cu aproapele și cu mediul înconjurător” (Georgios MANTZARIDIS, *Morala creștină*, trad. Cornel Constantin Coman, București, Edit. Bizantină, 2006, p. 10).

³ Institutul de Științe ale Educației, *Programe școlare în vigoare*, disponibil la: <http://programe.ise.ro/Actuale/Programeinvigoare.aspx> (accesat la 01.09.2019).

⁴ Dumitra RADU, Alina PERȚEA, *Muzică și mișcare, manual pentru clasa a IV-a, sem. al II-lea*, București, Edit. Aramis Print, 2016, p. 19.

De aceea, în demersul de față ne propunem să aducem în actualitate viziunea unui clasic al muzicii pentru copii cu privire la cântarea religios-morală, dar și să evidențiem câteva coordonate ale acesteia, indispensabilă, din punctul nostru de vedere, pentru educația muzicală și formarea elevului de astăzi. Cercetând scrierile și cântecele lui D. G. Kiriac, descoperim cum cântecul religios-moral este o prezență vie în viața școlarului, nu doar ceva izolat în biserică sau în tezaurul trecutului, ci un fapt concret, cotidian, cu rol educativ, de formare a caracterului, a ierarhiei valorilor și a unei conduite sănătoase, izvorâtă din comuniunea cu Dumnezeu, cu semenii și cu lumea în care trăiește.

1. D. G. Kiriac (1866-1928)⁵ – clasic al cântecelor pentru copii

Prin diversitatea și consistența preocupărilor sale, dar și prin deosebita putere vizionară, care l-a călăuzit în toate acțiunile sale⁶, D. G. Kiriac este „unul din marii ctitori ai culturii muzicale românești moderne”⁷, activând ca profesor, compozitor, dirijor, folclorist, critic muzical, bizantinolog, îngrijitor de ediții, animator al vieții muzicale⁸.

Într-o vreme în care copiii învățau în școală o muzică abstractă, bazată pe noțiuni tehnice, exerciții de citire, intonare și solfegii, iar modestul repertoriu de cântece pentru școlari nu provenea din valorificarea muzicii autohtone, ci din cântece străine⁹, D. G. Kiriac se dedică educației muzicale, punând la dispoziția școlarilor cântece apropiate de sensibilitatea lor, aranjând melodii populare și compunând cântece în stil popular pentru elevi¹⁰, deschizând noi drumuri pentru

⁵ Pentru date bio-bibliografice, a se vedea: Viorel COSMA, *Muzicieni din România, Lexicon bio-bibliografic*, vol. V, București, Edit. Muzicală, 2002, p. 57; George BREAZUL, *D. G. Kiriac*, ediție îngrijită de Titus Moisesescu, București, Edit. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1973, p. 182; Mihail Daniel VLĂDĂREANU, *Creația corală cu caracter religios a compozitorilor Dumitru Georgescu Kiriac și Ioan D. Chirescu*, Târgoviște, Edit. Bibliotheca, 2018, p. 47.

⁶ Liviu RUSU, „Testamentul creator al lui D. G. Kiriac”, în *Muzica*, 2/1978, p. 29.

⁷ Viorel COSMA, *Muzicieni din România, Lexicon bio-bibliografic*, vol. V, p. 68.

⁸ *Ibidem*.

⁹ George BREAZUL, „Educația și instrucția”, în P. NIȚULESCU (ed.), *Muzica Românească de azi*, București, Cartea Sindicatului Artiștilor Instrumentiști din România, 1939, p. 480.

¹⁰ Zeno VANCEA, *Creația muzicală românească, sec. XIX-XX*, vol. I, București, Edit. Muzicală, 1968, p. 186.

urmași¹¹. Însuflețit de conștiința că „soarta muzicii românești în școală se hotărăște”¹², și-a propus să creeze cântece pentru copii, devenind „marele maestru al cântecelor de copii”¹³. În același timp, fructificând puterea educativă a muzicii, a ales texte care aveau menirea de a-i conduce pe școlari către o conștiință și o conduită curată. Astfel, în anul 1898, D. G. Kiriac adresa Ministerului Instrucțiunii un memoriu în care arăta importanța cântării bisericești și a cântecului popular „pentru viitorul nostru artistic și pentru educațiunea noastră națională”¹⁴. Ministrul Spiru Haret îi răspunde: „Lucrarea al cărei plan mi se prezintă aci fiind de mare însemnătate, pentru cunoașterea muziceii noastre populare și bisericești, prin urmare pentru perfecționarea învățământului nostru muzical, care nu va fi nici național, nici rațional pe câtă vreme nu va avea ca fundament geniul muzical al nostru...”¹⁵. Preocupările sale nu rămân doar la statutul de intenție, ci devin realitate la început de secol XX, când publică mai multe culegeri de cântece destinate copiilor¹⁶, iar modul în care D. G. Kiriac a scris aceste cântece a făcut ca el să devină „portdrapelul genului”¹⁷ miniaturii corale.

2. Rolul cântecului religios-moral pentru copii în viziunea lui D. G. Kiriac

În general, cântecele pentru copii din creația lui D. G. Kiriac, au o forță educativă intrinsecă, izvorâtă din viziunea și aspirațiile compozitorului, concretizate în mesajul acestor cântece. În acest sens, este ilustrativ faptul că D. G. Kiriac s-a dedicat total muzicii vocale¹⁸, cu

¹¹ Doru POPOVICI, *Muzica corală românească*, București, Edit. Muzicală, 1960, p. 81.

¹² Nicolae LUNGU, „D. G. Kiriac și frumusețea simplității muzicale”, în Iosif SAVA (ed.), *Teritorii muzicale românești*, București, Edit. Eminescu, 1980, p. 121.

¹³ George BREAZUL, *D. G. Kiriac*, p. 20.

¹⁴ Gabriel COCORĂ, „Cu prilejul centenarului nașterii lui D. G. Kiriac”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1966, p. 391.

¹⁵ Dan SMÂNTĂNESCU, „D. G. Kiriac despre cântarea bisericească orientală”, în *Ibidem*, p. 395.

¹⁶ Vasile VASILE, *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1995, p. 286-289; Viorel COSMA, *Muzicieni din România, Lexicon bio-bibliografic*, vol. V, p. 68.

¹⁷ Octavian Lazăr COSMA, *Hronicul muzicii românești*, vol. VII, București, Edit. Muzicală, 1986, p. 165.

¹⁸ George BREAZUL, *D. G. Kiriac*, p. 16.

text¹⁹, deoarece aceasta transmite în mod concret „*un conținut ideic și emoțional de principii călăuzitoare, edificatoare și formative în viața socială și în năzuințele culturale*”²⁰. D. G. Kiriac se angajează el însuși în această operă de educație pentru și prin muzică, „pentru sănătatea și înălțarea societății noastre. Luând tineri din toate clasele, învățându-i și îndemnându-i, dându-le ceva din comoara propriei sale ființe, el a exercitat asupra lor una din acele hotărâtoare influențe care transformă ființa omenească. Astfel, cântecul societății «Carmen» nu era numai un imn spre frumuseță, ci o mărturisire de puritate morală”²¹.

D. G. Kiriac vede puterea educativă a muzicii și prezența acesteia în școală „în același timp ca un mijloc de recreație și ca un stimulent pentru dezvoltarea simțămintelor înalte de frumos, de bine...”²² pentru elevi. Astfel, prin cântec, luptă pentru sănătatea morală a copiilor și a poporului, călăuzindu-i către valori autentice. Pentru aceasta, scrie cântece pentru copii, dar se și implică în instituirea societăților corale și instrumentale, cu scopul „de a evita poporului distracțiile vătămătoare și costisitoare (cafeneaua, jocurile de noroc și cârciuma), oferindu-i în schimb petreceri curate și morale”²³.

Idealul Binelui și al Frumosului e prezent în toate cântecele lui D. G. Kiriac, încât putem afirma că acestea vizează, direct sau indirect, formarea personalității religios-morale a copilului. Preocupat de cântecele cu caracter religios, în memoriul adresat ministrului cultelor și artelor, din februarie 1924, D. G. Kiriac afirmă că se poate ocupa „cu alcătuirea repertoriului școlar pentru cântarea în biserică și cu organizarea corurilor religioase școlare de toate gradele”²⁴.

Din acest memoriu deducem și viziunea lui D. G. Kiriac cu privire la binefacerea pe care le are cântarea copiilor în biserică. Astfel, prin cântare, copiii participă activ la slujbă, nefiind spectatori pasivi.

¹⁹ Nicolae LUNGU, „D. G. Kiriac și frumusețea simplității muzicale”, p. 121.

²⁰ George BREAZUL, *D. G. Kiriac*, p. 16.

²¹ N. IORGA, *Oameni care au fost*, III, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1936, p. 247-248.

²² *D. G. Kiriac către ministrul Instrucțiunii Publice și Cultelor*, memoriu din iunie 1897, în D. G. KIRIAC, *Pagini de corespondență*, p. 300.

²³ *Ibidem*, p. 301.

²⁴ *D. G. Kiriac către ministrul Cultelor și Artelor*, memoriu din februarie 1924, în *Ibidem*, p. 330.

Cântecele religioase învățate în școală sunt valorificate imediat în biserică, elevul având bucuria de a transmite și altora ceea ce a învățat. Această împărtășire a cântărilor îl va stimula să dorească el însuși să muncească mai departe, deoarece, văzându-și roadele studiului, va avea motivația interioară de a studia, de a-și îmbunătăți interpretarea și de a-și îmbogăți repertoriul. Frumusețea cântărilor religioase îl va conduce pe copil la o prezență naturală „neforțată” în biserică, iar apoi către o conduită frumoasă în viața de zi cu zi, trăind la modul concret „simțământul binefăcător al religiei”²⁵. Deprinderea de a cânta în biserică îl va însoți pe copil în toată viața sa, dorindu-și mereu - și la maturitate - cântarea în cor, în biserică, în perpetuarea tradițiilor (colinde, stea, vicleim, plugușor etc.) sau în diverse acțiuni culturale, prin înființarea „societăților corale”, utile pentru „disciplina, solidaritatea și difuziunea culturii în masa poporului”²⁶. Nu în ultimul rând, cântând în biserică, pot fi identificați mai ușor copiii cu calități muzicale deosebite, pentru a fi călăuziți către instituțiile muzicale specializate²⁷.

3. Coordonate religios-morale în creația pentru copii a lui D. G. Kiriac

Privind cântecele pentru copii din creația lui D. G. Kiriac, observăm cum pătrundem într-un univers al inocenței, în care textul și melodia exprimă sufletul curat al copilului, iar frumusețea, candoarea și dragălașenia din cântece se identifică cu cele din sufletul copilului. Nu doar cântecele „religioase”, ci și celelalte cântece vorbesc – direct sau indirect – despre prezența lui Dumnezeu în om și în lume, iar copilul trăiește această prezență printr-un mod de viață curat și frumos, ca manifestare a acestei comuniuni. În această privință, este greu de realizat o delimitare pe domenii a acestor cântece, deoarece, de exemplu, în rugăciuni se vorbește despre școală sau despre natură, iar în cântecele dedicate naturii se vorbește despre Dumnezeu. De fapt, D. G. Kiriac nici nu împarte cântecele tematic²⁸, ceea ce ne face să înțelegem că, pe de o

²⁵ *Ibidem.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ În toate lucrările sale, singura clasificare este una tehnică: canoane, cântece la unison, două, trei, patru voci.

parte, cântecul religios nu aparține unui domeniu separat de celelalte sau de viața cotidiană, iar, pe de altă parte, totul se desfășoară pe fundamentul și în atmosfera providenței divine.

În aceste cântece întâlnim o familiaritate și o naturalețe a legăturii dintre copil și Dumnezeu, Cel care nu e undeva departe, izolat de lume, ci e prezent în mod firesc în viața omului și a copilului care cântă, dăruind cu dragoste și binecuvântare, daruri și purtare de grijă. Un exemplu este cântecul *Ca-n toți anii*, cu versuri de Ana Niculescu-Codreanu: „*Ca-n toți anii iară/ Domnul nostru Sfânt,/ Între noi coboară,/ Aci pe pământ,/ Binecuvântare, Darnic semănând,/ Pe drum, pe cărare,/ Și-n case, la rând./ Veșnic lângă mine,/ Domnul nevăzut/ Milostiv mă ține/ Subt blândul său scut*”²⁹. Marile sărbători – Crăciun, Paști, Rusalii, însoțite de cântece specifice –, dar și Duminica, sunt prilejuri de bucurie, comuniune și recunoștință: „*Dumnezeu a cuvântat:/ «Șapte zile Eu v-am dat,/ Șease zile să lucrați,/ Traiul să vi-l ușurați./ Iar a șaptea-i ziua Mea,/ Sfântă voi o veți ținea>/ Dumnezeu ce-a cuvântat/ De noi toți va fi urmat*”³⁰.

Rod al simțirii acestei prezențe este rugăciunea, ca dialog și comuniune a copilului cu Dumnezeu și, în același timp, cu părinții, cu semenii, cu natura, cu patria și cu lumea întreagă, precum în *Imnul Domnului*:

„Doamne, numai tu ești mare,/ Numai singur Domn,/ Tu din cer păzește, Doamne,/ Pe copiii tăi în somn;/ Pe părinți Tu mi-i păzește/ De primejdii și de rău,/ De necazuri îi ferește/ Și-i scutește de nevoi./ Dă-ne hrană și putere,/ Sănătate și noroc,/ Apără de piatră câmpul/ Și păzește-ne de foc./ Dă-ne zile tot senine,/ Tatăl nostru cel ceresc;/ Îndreptează înspre bine/ Pe poporul românesc”³¹.

În rugăciune, copilul se gândește la cei din jur, rugându-se cu stăruință pentru cei ce se află în dificultăți și pentru întreaga lume, evidențiindu-se iarăși comuniunea de dragoste, ce naște solidaritatea, compasiunea și întrajutorarea: „*Doamne, Doamne-ndurător,/ Dă lumii noastre ajutor (bis)/ La orfani dă pâine,/ La cei răi fă bine,/ Căci*

²⁹ D. G. KIRIAC, *Cântece și coruri școlare, pentru toate treptele învățământului*, ediție postumă, îngrijită de Constantin Brăiloiu, București, Atelierele Grafice SOCEC&Co., 1930, p. 7.

³⁰ *Ibidem*, p. 11.

³¹ *Ibidem*, p. 9.

nădejdea noastră o avem în Tine”³². Astfel, rugăciunea nu apare în aceste cântece ca un act individual, izolat în casă sau în biserică, ci ca o stare de continuă comuniune, atât în privința conținutului, cât și a formei, pentru că este vorba despre cântarea în comun. Din punctul de vedere al locului, dat fiind faptul că toate sunt cântece destinate școlii, elevii cântă și rugăciunea „la intrarea în școală”, *Doamne, Doamne, Ceresc Tată...* și „la ieșirea din școală”, *Toți, cu inima curată...*³³. Tot pentru cântarea în comun, copiii merg în biserică și participă activ prin cântările Sfintei Liturghii, care se deosebesc de celelalte cântări, deoarece „*rugăciunea trebuie cântată liniștit, fără zbucium*”³⁴, fără interpretare teatrală, „*căci nuanțele sunt dictate de cuprinsul textului și de momentul liturgic*”³⁵, și nu de compozitor. Aceste precizări ale lui D. G. Kiriac ne arată că el vedea cântarea din biserică nu ca pe o interpretare mecanică, ci ca pe o simțire și trăire a prezenței lui Dumnezeu.

Tot din simțirea prezenței lui Dumnezeu izvorăște și responsabilitatea omului față de sine și față de lume. Hărnicia, ca înmulțire a talanților, aspirațiile înalte, curăția vieții și virtuțile creștine sunt îndemnuri permanente în aceste cântece, așa cum este acest *Imn*, cu versuri de V. Păun:

„Ale gândului avânturi,/ Ale inimei simțiri,/ Prin organe și prin cânturi/ Le-nălțăm cu mulțumiri./ Ție, Doamne le trimitem,/ Ție astăzi, în adâncă veșnicie./ Din lumina Ta divină/ Tu ne-adapi ca din izvor./ Prin lumină la lumină/ Mîntea noastră suie-n zbor./ Suie, Doamne, și prin Tine vede/ Slava lumii și în Tine crede./ Tu rodești în noi știința,/ Tainelor cerești./ Tu-ntărești în noi voința/ Și-n iubirea Ta ne crești./ Oameni liberi, vrednici de-a lor treaptă,/ Piepturi calde, judecată cât mai dreaptă./ Pentru limbă, pentru lege/ Învățăm să ne jertim,/ Pentru patrie și rege/ Noi vom ști Români să fim”³⁶.

Dragostea, bunătatea, solidaritatea, recunoștința, cumînțenia, smerenia, bucuria, blândețea, sinceritatea și dragostea de învățătură sunt

³² *Ibidem*, p. 44.

³³ *Ibidem*, p. 42.

³⁴ *Idem*, *Cântările Liturghiei pentru copii și popor*, Târgu Jiu, Institutul de Arte Grafice N. D. Mihoșescu, 1926, coperta III.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Idem*, *Cântece și coruri școlare, pentru toate treptele învățământului*, p. 45.

virtuți frecvente în cântecele lui D. G. Kiriac, ce se înscriu în acest urcuș al copilului pe calea desăvârșirii, prin modul de viață creștin, deoarece „*Plinirea tuturor bunătăților Tu ești, Hristosul meu./ Umple de bucurie și de veselie sufletul meu/ Și ne miluiește ca un milostiv*”³⁷. Pentru aceasta, este necesară promptitudinea în săvârșirea binelui, fiindcă „*Lucrul la timp dăruit/, Prețuiește îndoit*”³⁸.

Responsabilitatea față de lume, ca operă a lui Dumnezeu, căreia El îi poartă de grijă, este ilustrată prin cântecul *Ochiul lui Dumnezeu*, versuri de G. Coșbuc: „*Nimănui să nu-i faci rău/, Că te vede Dumnezeu*”³⁹. Tristețea și îngrijorarea copilului pentru „păsărica-n timpul iernii” sunt risipite tot de încrederea în providență: „*Dumnezeu care-a făcut-o,/ Și pe ea ca și pe noi,/ O nutrește și-o-ncălzește/ Și o scapă de nevoi*” (versuri de I. Creangă)⁴⁰.

Pe baza încrederii în Dumnezeu, în toate cântecele pentru copii din creația lui D. G. Kiriac este prezentă o stare de siguranță, o viziune optimistă frumoasă asupra vieții și a lumii, chiar și atunci când lucrurile par a se înrăutăți. Un exemplu elocvent este și cântecelul *Vine ploaia*, cu versuri de G. Coșbuc, ce poate fi educativ și pentru cei ce anunță în zilele noastre că vremea „devine rea”, „se strică” sau „e urâtă”, dacă plouă:

„-Vine ploaia! -Las’ să vie!/ Bună-i ploaia, toți o știe,/ Chiar și iarba din câmpie.../ -Vine ploaia! -Bine-mi pare!/ În grădină am o floare,/ ploaia mi-o va crește mare.../ -Vine ploaia! -Bine face!/ Spicul plin acum se coace,/ Spicului răcoare-i place.../ -Vine ploaia! -Las’ să vie!/ După ploaie toate-n vie/ În grădină și-n câmpie...”⁴¹.

Concluzii

În urma acestei incursiuni în cântecele pentru copii create de D. G. Kiriac, am înțeles cum cântecul religios-moral era o prezență esențială și firească în repertoriile sale, dar și în Școala românească din prima jumătate a secolului al XX-lea.

³⁷ *Ibidem*, p. 43.

³⁸ *Ibidem*, p. 36.

³⁹ *Ibidem*, p. 12.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 66.

⁴¹ *Ibidem*, p. 63.

Această viziune poate fi benefică și în zilele noastre, deoarece cântecul religios-moral pentru copii, după cum am observat, nu este o simplă noțiune de cultură generală, despre care se învață ceva, ci, atunci când este valorificat, poate avea implicații profunde în formarea elevilor, trezindu-le aspirații frumoase și modelându-le caracterul și conduita.

Prin aceasta, cântecul religios-moral nu aparține doar domeniului „religios” sau „tradițional”, așa cum adesea este înțeles astăzi, ci aparține vieții, deoarece comuniunea cu Dumnezeu, transfigurându-l pe om, înfrumusețează, implicit, și relațiile lui cu semenii și cu natura înconjurătoare. Astfel, copilul, prin cântec, este condus către această comuniune deplină și binefăcătoare atât pentru el, cât și pentru cei din jur.

De aceea, considerăm că prezența cântecului religios-moral în Școală îmbogățește manualul de muzică, repertoriul coral, activitatea cultural-artistică, dar, mai ales, personalitatea elevului care cântă și, implicit, lumea în care trăim.

Referințe bibliografice:

1. BREAZUL, George, „Educația și instrucția”, în P. Nițulescu (ed.), *Muzica Românească de azi*, București, Cartea Sindicatului Artiștilor Instrumentiști din România, 1939;
2. BREAZUL, George, *D. G. Kiriace*, ediție îngrijită de Titus Moisescu, București, Edit. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1973;
3. COCORĂ, Gabriel, „Cu prilejul centenarului nașterii lui D. G. Kiriace”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1966, p. 389-394;
4. COSMA, Octavian Lazăr, *Hronicul muzicii românești*, vol. VII, București, Edit. Muzicală, 1986;
5. COSMA, Viorel, *Muzicieni din România, Lexicon bio-bibliografic*, vol. V, București, Edit. Muzicală, 2002;
6. INSTITUTUL de ȘTIINȚE ale EDUCAȚIEI, *Programe școlare în vigoare*, disponibil la: <http://programe.ise.ro/Actuale/Programeinvigoare.aspx> (accesat la 01.09.2019);
7. IORGA, Nicolae, *Oameni care au fost*, III, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1936;
8. KIRIAC, D. G., *Cântările Liturghiei pentru copii și popor*, Târgu Jiu, Institutul de Arte Grafice N. D. Mișculescu, 1926;

9. KIRIAC, D. G., *Cântece și coruri școlare*, caietul I: 25 cântece pentru una și două voci, caietul II: 20 coruri și canoane, pentru 3 și 4 voci, București, 1902;
10. KIRIAC, D. G., *Cântece și coruri școlare, pentru toate treptele învățământului*, ediție postumă, îngrijită de Constantin Brăiloiu, București, Atelierele Grafice SOCEC&Co., 1930;
11. KIRIAC, D. G., *Pagini de corespondență*, ediție îngrijită, prefată și adnotată de Titus Moisescu, București, Edit. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974;
12. KIRIAC, D. G./BĂNULESCU, N./SAXU, N., *Cântece și Coruri școlare, pentru uzul copiilor din școalele primare*, Ed. a II-a, București, Tip. „România Nouă”, Th. Voinea, 1923;
13. LUNGU, Nicolae, „D. G. Kiriac și frumusețea simplității muzicale”, în Iosif Sava (ed.), *Teritorii muzicale românești*, București, Edit. Eminescu, 1980;
14. MANTZARIDIS, Georgios, *Morala creștină*, trad. Cornel Constantin Coman, București, Edit. Bizantină, 2006;
15. POPOVICI, Doru, *Muzica corală românească*, București, Edit. Muzicală, 1960;
16. RADU, Dumitra, PERȚEA, Alina, *Muzică și mișcare, manual pentru clasa a IV-a, sem. al II-lea*, București, Edit. Aramis Print, 2016;
17. RUSU, Liviu, „Testamentul creator al lui D. G. Kiriac”, în *Muzica*, 2/1978, p. 29-30;
18. SMÂNTĂNESCU, Dan, „D. G. Kiriac despre cântarea bisericească orientală”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 3-4/1966, p. 394-402;
19. VANCEA, Zeno, *Creația muzicală românească, sec. XIX-XX*, vol. I, București, Edit. Muzicală, 1968;
20. VASILE, Vasile, *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1995;
21. VLĂDĂREANU, Mihail Daniel, *Creația corală cu caracter religios a compozitorilor Dumitru Georgescu Kiriac și Ioan D. Chirescu*, Târgoviște, Edit. Bibliotheca, 2018.